

tos helyét nem sikerült kideríteni. A hegyen lévő szántott részekén régészeti anyagot nem találtunk.

Kis Mogyorós és Nagy Mogyorós: Az ónteleki határban, a község DK-i részén, hajdani lápból egymással párhuzamosan kiemelkedő különböző nagyságú sziget közül két kiemelkedő magasabb rész a Kis és Nagy Mogyorós. A Nagy Mogyorós szélfújta oldalán Melis Katalin terepbejárásából (64. lelőhely) bronzkori cserepek között talált egy Árpád-kori töredéket (JAM 97.305.3.). A Mogyorós nevű tábla jelenleg lefelé. Volt benne két olyan magaslat, amelyek a Melis által említett lelőhelyek lehettek.

Kacsató: Petróczy József ajándéka 1956-ban egy Árpád-kori edény volt a Kacsavár nevű határrészről (JAM 64.1218.1.). A Kacsavár Kiss Lajos szerint a határ D-i részén, a gégegyi határ szomszédságában fekszik, egy gömbölyded sziget, melyet körülfolyt a járat. A 21. km-kőnél, az aszfaltúttól K-re két hátat néztünk meg, amelyeket egykori vízfolyások vettek körbe. Az úthoz közelebb eső, sötét, kötöttebb talajú és kisebb, kerekded hátton bronzkori, míg az úttól távolabb eső, több részből álló és erősen homokos talajú nagyobbik hátton bronzkori és Árpád-kori cserepeket találtunk. A leletek a Jósza András Múzeumba kerültek (2002.19.1–2002.20.5.).

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

86. Dunakeszi, Barátság úti lakópark

(Pest megye) U, R?, B, Ró?, N?, Á

A város belterületén, a Duna-part mellett épülő lakópark (hrsz.: 5223/21–22., 5223/25., 5223/30., 5223/36., 5223/40–41.) három ismert régészeti lelőhelyet érint: az 5/6, 5/7 és a 5/12 számú lelőhelyeket. (MRT 9. köt.) Az építkezés előtt 2002 márciusában próbafeltárás keretében gépi kutatóárokkaival vizsgáltuk át a területet. Kiderült, hogy az egyébként is kis kiterjedésű lelőhelyek gyenge intenzitásúak, erősen bolygatottak, lepusztultak. Az 5/6 számú lelőhelyen húzott kutatóárokkaik teljesen üresek voltak. Az 5/7 számú lelőhelyen az öt kutatóárokknál összesen az egyikből került elő pár szórványos cserép (1 db badeni vagy késő bronzkori, 2 db bronzkori (?), 1 db római, vagy népvándorlás kori). Az 5/12 számú lelőhelyen négy kutatóárokot ástunk, közülük kettőben fordult elő néhány szórványos újkőkori, rézkori és Árpád-kori cserép. Régészeti objektumra utaló nyom sehol sem mutatkozott. Mindezek alapján a teljes területre kiterjedő megelőző feltárás nem vált szükségessé.

A próbafeltárás költségeit a beruházó fedezte. A leletek a váci Tragor Ignác Múzeumba kerültek.

KÖVÁRI KLÁRA

87. Dunakeszi, Duna sor 28.

(MRT 9. k. 5/9 lh.)

(Pest megye) Ró

A Duna bal partjára épített kikötőerőd 4 km-rel az alföldi sáncok belső vonala előtt fekszik, egy ma is hasz-

nált átkelő (Horányi rév) közelében. Vele szemben, a Szentendrei-szigeten, a Szigetmonostor, Horányi-révnél egy azonos korú kikötőerődöt találtak. Rómer Flóris írta le 1866-ban először a felszínen akkor még jól látszó romokat. Leírása szerint a kiserőd 43,7 m hosszú, belmérete 39,9 m. Az 1,9 m vastag falak még közel 2 m magasságban álltak. 1877-ben kisebb ásatást is végzett a területen, amelynek során a kiserőd 2 m vastag falain kívül feltárt egy padlóteréglákkal kirakott, terrazzóval fedett padlóterést, a felmenő falakon pedig fehér alapon sötétpiros sávós festés maradványait figyelte meg. Talált tetőfedő ólom lemeztöredékeket is. 1935-ben Nagy Lajos is ásott az erődítményben, de „csak egyes falak irányát” tudta meghatározni. Soproni Sándor 1985-ben a Duna sor 30. ház pincéjében a központi torony 2 m vastag falát és ÉK-i sarkát azonosította.

2002-ben megelőző feltárás keretében lehetőség nyílt az ún. „nógrádverőcei típusú” kikötőerőd D-i, Dunáig futó zárófalának és DK-i saroktoronyának teljes feltárására. A Dunához lefutó 160 cm vastag D-i zárófal alapozási kiugrása követte a magas partoldal Duna felé lejtő vonalát. A megmaradt 8,6 m hosszú falszakaszon az alapozási kiugrás ezért 145 cm-t esik. A fal alapozásának az alja a római kori járósinttől 110 cm mélységben került elő. A felmenő falak ezen a szakaszon helyenként 140 cm magasságig megőrződtek, a fal külső síkját adó kövek között a fugákat habarccsal gondosan kikenték. A 190 cm vastag É–D irányú szárnyfallal és a D-i zárófallal egyidőben épült az 5,36×5,7 m nagyságú, derékszögű trapéz alakú saroktorony, amelynek alapfalába egy [LEGXGMAGSAT]VRNINVS bélyeget hordozó téglatöredéket is beépítettek. A DK-i saroktoronyt a magas partoldal tetején építették fel. A torony 130 cm vastag felmenő falát az alapozási kiugrástól 80 cm magasságig igen alaposan és szilárdan megépítették. Ebben a magasságban a habarcs elkenésével vízszintes felületet alakítottak ki. Erre a vízszintes felületre húzták fel a 40 cm-rel vékonyabb, sokkal rosszabb minőségű, mállékony kövekből, gyenge habarccsal falazott toronyfalat. Mind a fal belső, mind a külső síkján egy 20–20 cm széles peremet hagytak. A torony belsejében két padlószintet lehetett megfigyelni. A legalsó, gyenge minőségű terrazzo padló alatt a felszint közel vízszintesre feltöltötték. A terrazzo padlón feltárt vastag beomlott tetőomladék alatt a helyiség közepén egy tűzrakó hely, körülötte állatcsontok és egy tárolóedény töredékei kerültek elő. Az omladékban talált nagyszámú tetőtégla egyikén sem volt bélyeg. A tetőszerkezet leégésére semmi sem utalt, a tető egyszerűen beomolhatott. Az elegyengetett tetőomladék fölé vastag, rossz minőségű habarcsból öntött újabb padló került, amelynek csak az egyik sarka őrződött meg.

A kikötőerőd területén ugyanazok a bélyeges téglatípusok fordulnak elő, mint a Göd, Bócsaújtelepen feltárt I. Valentinianus-kori, soha el nem készült erődben. A gödi és a Dunakeszi, Horányi révnél fekvő katonai objektumok ezért egyidősek lehetnek. (Valószí-

núleg a gödi építkezésekhez szükséges gyakori átkelések biztosítására építették ezt a, ma is egy rév közelében fekvő, kikötőerődöt.) Az erőd építését Frigeridus *dux* hivatali ideje alatt (Kr. u. 371–373.) fejezhatték be. Az erőd I. Valentinianus halála után is használatban maradt. (Elképzelhető, hogy ekkor épültek a szárnyfalak és a saroktornyok is. A saroktornyok lefedésére – a bélyegezetlen tetőtéglák miatt – valószínűleg ekkor került sor.)

MRÁV ZSOLT

88. Dunaszekcső, Török-lyuk

(Baranya megye) I

A löszbe vájt járat 1860-ban nyílt meg. Ekkortól tartja számon a falu lakossága. Eredetét tekintve több monda is fűződik hozzá. Leírása és alaprajza Halász Ferenc, egykori tanító 2000-ben megjelentetett iratai közt megtalálható.⁷ A kutatás célja a mesterséges járat alakjának feltérképezése, valamint rendeltetésének és korának megállapítása volt. A függőleges akna alját elértük, oldalfülkét részben kitisztítottuk. Kiderült, hogy a korábbi alaprajz pontatlan, mely a betöltéstől csupán félig megszabadított járatot mutat be. A teljes alaprajz megismeréséhez számunkra is hátra van még az aknában lévő megbontott oldalfülke (vízszintes járat?) betöltődésének eltávolítása. Ezt a munkát 2003-ban tervezzük elvégezni.

Rendeltetését tekintve kizárhatjuk a pinceként való használatot. A kemény löszbe vájt, viszonylag nagy mennyiségű anyagmozgatással járó munka csak a védműrendszerhez való kapcsolódás feltételezését engedi meg. Ilyen értelemben a járat és akna rendeltetése véleményünk szerint víztároló (?), vagy menekülőjárat volt. (Az akna legalján szerves anyagokra utaló, fekete elszíneződéseket találtunk, egy darab római téglatöredékekkel.)

Korára nézve a belső falakon talált vésetek (graffitik) nem nyújtottak segítséget, hiszen azok mind a 20. század második feléből valók. A betöltődés rétegei alapján csak tudatos eltömés vezetett a feltárás előtti állapothoz, noha nem igazolódott az a szájhagyomány, miszerint szőlővenyigével vegyesen tömedékelték az üreget. Ezen rétegek kora a bejáratnál kimondottan a 20. század második fele, míg beljebb és az aknában már római téglákkal és cserepekkel sűrűn, valamint őskori cserepekkel ritkán vegyült rétegeket találtunk. Ezek a leletek bekerülhettek a járatba akár a római korban, mind pedig a török időkben.

GÁBOR OLIVÉR

89. Elek határa

(Békés megye) Ó, Sza, Á

A 2001-ben megkezdett terepbejárást folytatva 2002-ben is főképp az eleki határ ÉÉK-i és K-i részét térképeztük fel. A tavalyi évben összesen 19 új lelőhelyet találtunk, mellyel 28-ra emelkedett a feltérképezett lelőhelyek száma.

A leletek zömét az egykori, széles folyómeder-szakaszok magaspártjain találtuk. A leletek nagy részét jellegzetes, korongolt szarmata kori, hun kori besimításokkal díszített szürke kerámia adja. Jelentős számban kerültek elő Árpád-kori cseréptöredékek, illetve Árpád-kori hullámvonalakkal díszített kerámiatöredékek. Ezek jelentőségét az adja, hogy a töredékek nagy területen, nagy számban kerültek begyűjtésre, s jelentős részük a friss törések mentén összeállítható.

Ez a 24-es és 25-ös lelőhelyeken a legintenzívebb, ahol a talajművelés következtében pusztuló lelőhelyről szinte fél edények, fazekak állíthatók össze.

A megtalált lelőhelyek egy része igen kis (50×50 illetve 50×70 m) kiterjedésű. A kerámia főleg a 11–13. századra datálható, típusát tekintve Árpád-kori cserépbográcsok töredékei.

Majdnem minden lelőhelyre jellemző a malomkő-, őrlőkőtöredékek előkerülése is. Anyaguk vulkáni eredetű tufa és kemény kristályos kőzet.

A 21. lelőhelyről erősen kopott szürke kerámia és Árpád-kori edénytöredékek mellől került elő egy tuskés, négyszögletes átmetszetű vasnyílhegy. Az úgynevezett páncéltörő nyílhegyek csoportjába tartozik.

A 26. számú lelőhelyen, közvetlenül az elek-gyulai határ eleki oldalán egy másik nyílhegy került elő szórványként. Ez azonban jóval korábbi, pattintott obszidiánból készült. Teljesen épen került elő, kidolgozását tekintve rézkori vagy bronzkori lehet. Sajnos a lelőhely környékének többszöri tüzetes átvizsgálása ellenére sem találtunk kerámiát a területen. A legközelebb mintegy 70–80 m-re egy cseréptüst-töredékekkel jelzett Árpád-kori telep van, ahová azonban semmiképpen sem köthető.

Egy 12. század elejéről származó ezüstpénzt a 28. számú lelőhelyen találtunk, mely megegyezik a gyulai 259. számú lelőhellyel. A gyulai és eleki határ mindkét oldalán található, a lelőhelyet egy földút metszi ketté, mely a határt képezi. Itt egy középkori falu és annak temploma állott egykor. A templom kiszántott téglái és temetőjének sírjai igen jól kirajzolják alapfalait. Közvetlenül az alapfalak szomszédságában, a mélyszántással felszínre került, szétdőlt sírok közül került elő a kisméretű ezüstpénz: Árpád-kori, anonim pénz, csak annyit lehet megállapítani, hogy a 12. század elején verték.

Ez a lelőhely a Szent Benedek-dűlő területén van, ott, ahol a 18. századi térképek Szent Benedek-pusztát jelölik. A lelőhely nagy valószínűséggel azonos a késő középkori Szent Benedek falu maradványaival.

A gyűjtött leletanyagot a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum Topográfiai Gyűjteményében helyeztük el.

7 HALÁSZ FERENC: Mit tudunk Dunaszekcsőről az őskortól napjainkig. Dunaszekcső, 2000, 98–100.